

Äratusmäng

Krista Sildoja (koost.): Äratusmäng uinuvalle rahvamuusikale: August Pulsti mälestusi. Tallinn: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, 2014, 359 lk.

—
Anneli Kont-Rahtola

Kuidas siis need viuldajad tol korral väljanägid, või „mis harja mehed“ nad olid? Lepik, 60 aastat vana, keskmisest pikem, mitte tüse. Männi¹ 59 a.v., aga pikem, keha poolest toekam. Kummagil parajad vurrud nina all, kuid habemeid üldsegi mitte. Näod maamehelikult tõsised, kehahoid Mihklil veidi kühmus, Mardil aga palksirge. [---] Aga kohe võis näha, et pillimeestega tegu, sest aegaviitmata löödi pillidele hääled sisse. Peab ütlema, et viiuli helid kõlasid tühjas küünis, nagu kontserdisaal. Mäng oli nii tihe, et kumbagil polnud aega mitte ninagi nuusata. [---] Kui Mihkel lõi kogu jalaga viiulile tugevasti takti kaasa, siis Mart tegi seda vaid saapaninaga. Lugu lõppes, mõlemad naersid heatujuliselt ja südamest kaasa. Nii tuligi lugu loo järel ja lõppu polnud nähagi. Olid ju mõlemad täitsa läbilõõnud pillimehed, nagu elukutselised kohe. Seda andis neile huvi, anne, tõsine tahtmine ja himu mängida, muudkui ikka jälle mängida. Viiul, see oli nende mõlemi hing. (Lk. 277.)

Selliseid mahlakaid kirjeldusi mitmete eesti rahvapillimeeste ja -laulukute kohta pakub meile Krista Sildoja koostatud raamat „Äratusmäng uinuvalle rahvamuusikale“ (Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, 2014). Enamik raamatu tekste pärineb August Pulsti mälestustest, mis praegu on hoiul Teatri- ja Muusikamuuseumis. Pulst, korraldades üle kümne aasta (1923–1936) rahvamuusika kontserte Tallinnas ja peaaegu kogu Eestis (tolle aja kohta hiilgav mäenedžment), tutvus kümnete väljapaistvate rahvamuusikutega, oskas neid tähele panna ja südamlikult kirjeldada. Ta soovis neid tolleaegses kultuurisituatsioonis esile tuua, et neid osataks väärtustada. Kõik selle pani ta aastakümned hiljem kirja ja andis muuseumisse hoiule.

Paljude rahvamuusikutega oli Pulst tutvunud Eesti Rahva Muuseumile vanavara kogudes. Temalt pärineb algselt idee korraldada kontserte rahvamuusikutega raha kogumiseks kõigepealt Eesti Rahva Muuseumi Tallinna filiaalile (hiljem Eesti Vabaõhumuuseum), siis Muusikamuuseumile (hiljem Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum) ja viimaks ka Tori Muuseumile. Lisamuusikamehi ja -naisi saadi kontsertidelt kohapeal või soovitati muude asjahuviliste poolt. Tema suurele tutvusringkonnale toetus aastatel 1936–38 rahvamuusika salvestusaktsioon (Riigi Ringhäälingu ja Eesti Rahva Muuseumi koostöö), kus väga väärtuslik osa rahvapillimuusikat ja -laulu jäädvustati kõrgetasemelisel heliplaatidele. Ühtlasi tehti tegelestest kvaliteetseid fotosid, neid jäädvustati filmilindilegi. Pulst küsis muusikutelt, omaaegsetelt külaelu juhtfiguuridelt, andmeid pidustuste ja pulmade, rahvakommete, rahvatantsude, pillide ja üldisemalt küla muusikakultuuri kohta.

Ometi oli kogu see materjal aastakümneid erinevates muuseumides justkui unne suikunud. Tõsi, katkeid August Pulsti mälestustest ilmus 1970. aastatel ajakirjas Kultuur ja Elu. Vaid üksikuid palasid (materjali kogu suurusega võrreldes) ilmus Kirjandusmuuseumi väljaantud rahvamuusika antoloogia plaatidel. August Pulst ise arvas 1920. aastatel, et pärimusmuusika on unustusse, unne vajumas ja seda on vaja esile tuua. Sellest ajast on pärit ka komme kontserte avada karjasarve puhumisega.

Käesoleva äratusmängu puhus Krista Sildoja. Ta on August Pulsti mälestusi välja andes teinud ära suure töö: alustas juba õpingute alguses Pulsti materjalide registrite koostamisega (lõputöö Viljandi Kultuurikolledži rahvamuusika erialal); aastatega on ta seda täiendanud ja otsinud juurde lisamaterjale (Tori muuseum); lisanud muud juur-

¹ Lepik – Mihkel Toom, Männi – Mart Männimets, mõlemad Tori pillimehed.

dekuuluvat (fotod, muusikasalvestised, filmikatked); teinud uusi tabeleid ja nimekirju ning pannud sellest kõigest kokku vaadeldava väljaande. Raamat on hõlpsasti loetav, koondades ühte isikut käsitlevad tekstid ja lisamaterjalid kokku. Ära toodud on ka antud piirkonda või isikut käsitlevad teaduslikud uurimused. Osade sissejuhatused ja peatükk August Pulstist on asjakohased. Suurem osa tekstikorpusest on Pulsti originaaltekst, mida on lodus lugeda, sest arhiiviviited ei koorma teksti, vaid on koondatud eraldi tabelitesse raamatu lõppu. Lisatud on fotosid ja CD-plaat muusikaga. Osa informatsiooni on lisatud QR-koodina (mida minul avada ei õnnestunud).

Ülevaate August Pulsti rahvamuusikaalasest tegevusest ja tema põhimõtetest on kirjutanud Igor Tõnurist, millest selgub, et Pulst oli oma tegevuse poolest vaat et moderne etnomusikoloog!

Tegelikult oli Pulst saanud kunstihariduse. Tema tähelepanekud ongi eelkõige visuaalsed ja situatsioonid kirjeldavad, vähem muusikalised. Raamatut lugedes tekkiski mul küsimus, kas Pulst neid värvikaid isiksusi ei joonistanud ega jäädvustanud muudes kunstivormides. Igal juhul ei ole raamatusse lisatud ühtegi tema reproduktiooni. Pillimehed ja rahvalaulikud, kes olid kahtlemata oma kultuurikeskkonna staarid, avanevad Pulsti kirjeldustes inimestena kogu personaalsuse laialdskaalal. Kuigi suurem osa nendest olid sündmuste toimumise ajal eakad, olid nad väga eluröömsad ja väelised. Järgnev tsitaat kirjeldab ühe 1936. aasta ringreisi lõppemist:

Pärnu linna tornid olid juba kaugele seljataha jäetud, kuid lauluhelid meie sõidukis ei vaikinud. Juhtimise võtsid enda kätte kaks südikamat – torupillimees Rauna Jaan² ja karjapasunapuhuja, ingerlane Peeter Liivandi. Nad laulsid pidevalt nii koos, kui sobis, või kumbki eraldi soolot ka lakkamata kuni Märjamaale välja. Seal lühike peatus. [---], jätkus sõit Tallinnani välja. Jätkus ka laulumeeeste laul. Lauljad küll ei väsinud, kuid väsisid nende hääled, muutusid kähinateks. Sellest polnud küll kahju, kuna hääli polnudki enam tarvis. Meie töö oli tehtud. (Lk. 180.)

Praegusel ajal on rahvamuusika ärkamine toimunud professionaalse pärimusmuusikaõpetuse kaudu. Ega ükski Viljandi Kultuuriakadeemias, praegu ka Tallinnas Muusika- ja Teatriakadeemias õppinud pärimusmuusik ole võinud olla puudutamata Pulsti mälestustest (mis kitsamas ringis on siiski kättesaadavad olnud). Pulst on praegusaegsetele noortele nagu vanaisa, muistsete muinasjuttude vestja, kelle kirjeldused avavad maailma, mida enam olemas ei ole. Iga detail ja fakt avab lugusid ja rahvamuusikakultuuri tervikuna veelgi rohkem. Tolleaegsed arhiivisalvestised ja Pulsti eredad kirjeldused on mõjutanud paljude noorte pärimusmuusikute maailmapilti, mille põhjal praegu esitatakse vanu lugusid ja tehakse omaloomingut. Sellepärast tundub kummaline, et vaid mõningaid uudisesitusi on lisamaterjali nimistus välja toodud.

On suurepärane, et Pulsti varamu on nüüd kõigile kättesaadav. Kindlasti saab mõni lugeja ahaa-elamuse, et näe, see sündmus on toimunud just siinsamas minu kodukohas, või see pillimees on elanud vanaema talu naabruses. Nii täidavad Pulsti mälestused paljusid nüüd tühjaks jäänud maakohti varasemate aegade elava elu hääletega.

Lõpumänguks veel üks tsitaat Pulstilt:

1927. a. kevadel toimusid ettekanded ka Juurus. [---] ning lõunasel ettekandel saal tulvil röömsaist ja särasilmilist õpilasist. [---] Kui aga sammub kulisside tagant välja Juss oma torupilliga³ ise röömsalt naeratades, läheb alles maru lahti. Lillekimpe sajab nii massiliselt, et lava põrand nendega lausa üleni kaetakse. [---] Pillimees püüab neid kinni, nopib põrandaltki. Lapsed aplodeerivad, kilkavad. Juss on tulipunktis. Ta ei tea, mis peab tegema. [---] Viimaks elevuse vaikides sooritab Juss oma ettekanded lodusalt nagu ikka. See tehtud, lähineb üks kooli juhatajast Jussile ja tänab teda [---] ja teeb seda nii südamlikkude, soojade sõnadega, et Jussil tulevad pisarad silmi. Ta suudab vaid öelda: „Muul o’na ea meel, et vettaks teid keiki oma epilases!” (Lk. 88.)

² Jaan Piht Mustjalast.

³ Juhan Maaker Emmastest.